

พระสงฆ์ไทยกับการเมือง : ความตึงเครียดระหว่างพระธรรมวินัย อำนาจอรัฐ และ
บทบาทสาธารณะ

THAI MONKS AND POLITICS : TENSIONS BETWEEN DHARMA AND VINAYA,
STATE POWER, AND THE PUBLIC ROLE

พระกวิน โสภณมโน (กำแพงศิริชัย)

Phra Kavin Sophanamano (Kamphaengsirichai)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

MahamakutBuddhist University Srilanchang Campus

E-mail: kawin.kam@student.mbu.ac.th

วันที่รับบทความ: 28 มีนาคม 2569; วันที่แก้ไขบทความ: 16 เมษายน 2569; วันที่ตอบรับบทความ: 18 เมษายน 2569

Received: March 28, 2026; Revised: April 16, 2026; Accepted: April 18, 2026

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “พระสงฆ์ไทยกับการเมือง : ความตึงเครียดระหว่างพระธรรมวินัย อำนาจอรัฐ และบทบาทสาธารณะ” มุ่งศึกษาพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ไทยกับอำนาจทางการเมือง โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาเถรวาท โครงสร้างกฎหมายของประเทศไทย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และบริบททางสังคมการเมืองร่วมสมัย งานศึกษานี้ตั้งคำถามสำคัญว่า พระสงฆ์ควรวางตนอย่างไรท่ามกลางความคาดหวังสองด้าน คือ ด้านหนึ่งคือหลักพระวินัยที่มุ่งความสงบ สวรรค์ และไม่ข้องเกี่ยวกับกิจการบ้านเมือง แต่อีกด้านหนึ่งคือบทบาททางศีลธรรมในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณที่มีอิทธิพลต่อสาธารณชน

บทความชี้ให้เห็นว่า ความตึงเครียดดังกล่าวมิใช่เพียงความขัดแย้งเชิงหลักการ แต่เป็นผลจากโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ที่ก่อรูปมาตั้งแต่กระบวนการรวมศูนย์อำนาจในสมัยใหม่ ซึ่งทำให้คณะสงฆ์อยู่ภายใต้ระบอบราชการและการกำกับของรัฐอย่างเป็นทางการ ภายใต้เงื่อนไขพระสงฆ์จำนวนหนึ่งเลือกวางตนเป็นกลางทางการเมือง ขณะที่บางรูปแสดงบทบาทเชิงวิพากษ์หรือสะท้อนปัญหาสังคมผ่านหลักธรรม

ดังนั้น บทความนี้จึงเสนอว่า การทำความเข้าใจบทบาทพระสงฆ์ไทยในทางการเมืองจำเป็นต้องมองอย่างรอบด้าน ทั้งในมิติพระธรรมวินัย โครงสร้างรัฐ และความเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย มิใช่ตัดสินเพียง

ว่าการแสดงออกของพระเป็น “การเมือง” หรือ “ไม่การเมือง” หากต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขเชิงโครงสร้างและบทบาทเชิงศีลธรรมควบคู่กัน

คำสำคัญ : พระสงฆ์ไทย, การเมือง, พระธรรมวินัย, อำนาจอธิปไตย, บทบาทสาธารณะ

Abstract

This article “Thai Monks and Politics: Tensions Between Dharma and Vinaya, State Power, and the Public Role” aims to examine the dynamics of the relationship between the Thai Sangha and political authority. The analysis is conducted through the conceptual framework of Dharma and Vinaya in Theravada Buddhism, the legal structure of the Thai state particularly the Sangha Act and the context of contemporary socio-political developments. The study raises a central question How should Buddhist monks position themselves amid two contrasting expectations? On the one hand, Dharma and Vinaya emphasizes serenity, restraint, and non-involvement in worldly or state affairs. On the other hand, monks are regarded as moral leaders and spiritual authorities who exert significant influence over the public sphere.

The article argues that this tension is not merely a matter of doctrinal disagreement, but rather the result of a structural relationship of power between the state and the Sangha that emerged during the modern process of political centralization. This development placed the monastic order under a formal bureaucratic system and state supervision. Under such conditions, some monks choose to maintain political neutrality, while others adopt a critical stance or reflect on social problems through the application of Buddhist principles.

Therefore the article proposes that understanding the political role of Thai monks requires a multidimensional perspective one that takes into account Dharma and Vinaya, state structures, and contemporary social transformation. It is insufficient to judge monastic expression simply as “political” or “non-political” rather, such expressions must be examined in light of structural conditions and the ethical responsibilities inherent in the monastic vocation.

Keywords: Thai Buddhist Monks, Politics, Vinaya, State Power, Public Role.

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนากับการเมืองไทยเป็นประเด็นที่ดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องและซับซ้อนในประวัติศาสตร์สังคมไทย แม้ในหลักการของพระธรรมวินัยจะเน้นความเป็นสมณะ ความสันโดษ และการไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการบ้านเมือง แต่ในความเป็นจริงพระสงฆ์ไทยดำรงอยู่ภายในโครงสร้างรัฐและสังคมที่มีพลวัตทางอำนาจอยู่ตลอดเวลา

ในบริบทของรัชชาติสมัยใหม่ คณะสงฆ์ไทยถูกจัดระเบียบผ่านกฎหมาย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งกำหนดโครงสร้างการปกครองสงฆ์ที่มีลักษณะความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐ โครงสร้างดังกล่าวทำให้คณะสงฆ์มีได้ดำรงอยู่อย่างอิสระโดยสิ้นเชิง หากแต่เป็นสถาบันศาสนาที่มีสถานะทางกฎหมายและเชื่อมโยงกับกลไกรัฐอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตาม ในสังคมประชาธิปไตยที่เปิดพื้นที่สาธารณะกว้างขวางมากขึ้น พระสงฆ์จำนวนหนึ่งได้แสดงบทบาทในการวิพากษ์ปัญหาสังคม ความไม่เป็นธรรม หรือวิกฤตศีลธรรมทางการเมือง คำถามสำคัญจึงเกิดขึ้นว่า การแสดงบทบาทดังกล่าวเป็นการละเมิดพระวินัย หรือเป็นการปฏิบัติหน้าที่ทางศีลธรรมในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคม

บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ “ความตึงเครียด” ระหว่างสามองค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) พระธรรมวินัยในฐานะกรอบจริยธรรมของสมณะ 2) อำนาจอรรถในฐานโครงสร้างกำกับควบคุมคณะสงฆ์ และ 3) บทบาทสาธารณะของพระสงฆ์ในสังคมร่วมสมัย การวิเคราะห์จะชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งมีได้อยู่เพียงระดับปัจเจกของพระรูปใดรูปหนึ่ง หากแต่เป็นผลจากโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความคาดหวังทางสังคมที่ทับซ้อนกัน ด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจพระสงฆ์ไทยกับการเมืองจึงจำเป็นต้องก้าวข้ามกรอบคิดแบบสองขั้ว คือ “ควรยุ่ง” หรือ “ไม่ควรยุ่ง” และพิจารณาในเชิงโครงสร้าง ประวัติศาสตร์ และจริยธรรมควบคู่กัน เพื่อให้เห็นภาพรวมของบทบาทพระสงฆ์ในสังคมไทยอย่างรอบด้านและสมคูลมากยิ่งขึ้น

พระสงฆ์ไทย

จากปัญหาการเคลื่อนไหวของพระสงฆ์เพื่อออกมาเรียกร้องทางการเมือง ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2545 เป็นต้นมานั้น ได้มีการเรียกร้องให้มีกระทรวงพระพุทธศาสนาขึ้น และในที่สุดก็ได้มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จากนั้นเป็นต้นมาขบวนการเรียกร้องของพระสงฆ์ก็มีให้เห็นมากขึ้นตามลำดับมา การเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ถึงความเหมาะสม และบทบาทของพระสงฆ์ว่าควรเป็นอย่างไรต่อไปนี้คณะกรรมการมหาเถรสมาคมได้ออกระเบียบห้ามไว้อย่างชัดเจนว่า ไม่ให้ภิกษุสามเณรในคณะสงฆ์ไทยออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องทางการเมือง แต่ในทางปฏิบัติแล้วก็ปรากฏว่า เมื่อเกิดความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นนั้นก็มักจะมีการนำเอาคณะสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ หรือด้วยเหตุผลเฉพาะตนที่แตกต่างกันไปที่ผ่านมา นั้นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบของพระสงฆ์กับการเมืองของไทยนั้น ภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ได้มีหลายเหตุการณ์ที่พระสงฆ์นั้นออกมาเคลื่อนไหว ประวัติศาสตร์ทางการเมืองใน

อดีต ได้แก่ เช่น การเคลื่อนไหวเรียกร้องความชอบธรรมให้แก่พระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถร) การเคลื่อนไหวของกลุ่มพระสงฆ์และการเข้าร่วมในเวทีกลุ่มเสื้อเหลือง เสื้อแดง กปปส. และเหตุความรุนแรงในเหตุการณ์การเคลื่อนไหวผลักดันให้บรรจุพระพุทธรูปเป็นศาสนาประจำชาติ มหาเถรสมาคมเจ้าพระพนรัตน์ คุรุบาศรีวิชัย สันติอโศก พุทธศาสนิกชน กิตติวุฒโฒภิกขุ พระมหาอภิชาติ ปณณจนโท พระพุทธอิสระ ล้วนมีแนวคิดและพฤติกรรมที่เนื่องด้วยการเมืองทั้งสิ้นเป็นต้น

พระมหาพรหม ธรรมมหาโส (2557) ได้กล่าวไว้ว่า ในต่างประเทศพระสงฆ์มีบทบาทในการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่น่าสนใจ เช่น ประเทศศรีลังกาที่พระสงฆ์สามารถเข้าไปเลือกตั้ง และสามารถลงสมัครเป็นนักการเมืองได้ การลุกฮือเดินขบวนต่อต้านและคว่ำบาตรรัฐบาลทหารพม่าและสนับสนุนกลุ่มนักการเมืองที่เหล่าพระสงฆ์หวังจะเห็นความเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่มีผลต่อสงฆ์ เป็นต้นบทบาทของพระสงฆ์ในหลายเหตุการณ์ถูกสังคมตั้งคำถามถึงความเหมาะสม เนื่องจากในประเทศไทยห้ามใช้สิทธิทางการเมืองไว้ เช่น การออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การตั้งพรรคการเมือง เป็นต้น ทั้งนี้การแสดงความเห็นทางการเมือง ร่วมเดินขบวน หรือจัดการชุมนุมโดยพระสงฆ์เองสามารถพึงกระทำได้ เนื่องจากไม่ผิดบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่อย่างไรก็เป็นคนละประเด็นกับหลักพระธรรมวินัย

พระสงฆ์ คือ หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในทางรัฐศาสตร์พระสงฆ์หรือองค์การทางศาสนาเป็นกลุ่มทางสังคม ที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเป็นเรื่องที่ทุกคนควรเข้าไปเกี่ยวข้อง บางคนมีความคิดมองว่าพระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง และการเรียกร้องสิทธิของคณะบุคคลเท่าที่ควรจะเป็น โดยเหตุนี้พระสงฆ์จึงคงหลีกเลี่ยงบทบาทหรือพันธกิจอยู่เพียงไม่กี่อย่าง คือ บิณฑบาตเลี้ยงชีพ บังสุกุล สังฆทาน และการสวดมนต์ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องกิจวัตรและกิจกรรมพิธีกรรมทางศาสนา หน้าที่ของพระสงฆ์มีทั้งหน้าที่หลักและหน้าที่รองล้วนแต่เป็นกิจที่พระสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐความสันนิบาต โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติไม่ละเมิดข้อห้ามมิให้ประพฤติเรียกว่า ประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ พระธรรมวินัยเป็นหน้าที่หลักการของพระพุทธศาสนา การปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นหลัก กำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ มีหน้าที่ที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) หน้าที่ในการศึกษาธรรม 2) หน้าที่ในการปฏิบัติธรรม 3) หน้าที่ในการเผยแผ่ธรรม และ 4) หน้าที่ในการรักษาธรรม

กล่าวโดยสรุป คือ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พระสงฆ์ไทยมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองมาเป็นระยะ ทั้งในรูปแบบการเรียกร้องความเป็นธรรม การแสดงจุดยืนทางสังคม และการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ จนเกิดข้อถกเถียงเรื่องความเหมาะสมของบทบาทสมณเพศ แม้กฎหมายของรัฐจะจำกัดสิทธิทางการเมืองบางประการ และ มหาเถรสมาคม จะมีระเบียบห้ามการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติ พระสงฆ์บางส่วนยังคงมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะเมื่อเกิดความขัดแย้งทางการเมือง

สาระสำคัญของปัญหาจึงอยู่ที่ความตึงเครียดระหว่างบทบาททางสังคมกับพันธกิจหลักตามพระธรรม

วินัย ซึ่งกำหนดให้พระสงฆ์มุ่งศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่ และรักษาศรัทธา การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงควรอยู่ในลักษณะเสนอหลักคุณธรรมและความยุติธรรมแก่สังคม มากกว่าการเข้าไปเป็นคู่ขัดแย้งทางอำนาจโดยตรง เพื่อธำรงความเป็นกลางและศรัทธาของสถาบันสงฆ์ในระยะยาว

หน้าที่ของพระสงฆ์โดยพระธรรมวินัย หน้าที่โดยพระธรรมวินัยโดยสรุปไว้มีดังต่อไปนี้

1. รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ให้มีความบริสุทธิ์ในศีลในการดำเนินชีวิต
2. ทำกิจวัตรต่าง ๆ ให้ครบถ้วน เช่น ทำข้อปฏิบัติที่ต้องทำเป็นประจำทุกวัน
3. ศึกษาไตรสิกขา คือ การรักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย การทำจิตให้สงบ และการใช้ปัญญา

ในการแก้ไขปัญหา

4. บริหารคณะสงฆ์ตามตำแหน่งหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่

ประชาชน

5. เผยแผ่พระพุทธศาสนา การเดินทางไปด้วยอาการสำรวมก็ถือว่าเป็นการเผยแผ่ไปด้วย
6. ปฏิสังขรณ์เสนาสนะ และปูชนียสถานในวัด
7. สืบต่อพระพุทธศาสนา เป็นหน้าที่ที่ติดไปตลอดการครองสมณเพศตลอดชีวิต

หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนามีหน้าที่ศึกษา ปฏิบัติธรรม เผยแผ่คำสอนต่อศฤงคาร ปกป้อง และสืบต่อพระพุทธศาสนา มีหลักความประพฤติที่ต้องปฏิบัติ หน้าที่ทางศาสนา มี 6 อย่าง ได้แก่ 1) ห้ามปรามสอนให้ละเว้นจากความชั่ว 2) แนะนำสั่งสอนให้ประพฤติตนตั้งอยู่ในความดี 3) อนุเคราะห์ด้วยความปรารถนาดี 4) ได้ฟัง ได้รู้สิ่งที่ยังไม่เคยรู้ ไม่เคยฟัง 5) ชี้แจงอธิบาย ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง และ 6) บอกทางสวรรค์ สอนวิธีดำเนินชีวิตให้ประสบความสุข ความเจริญในชีวิตเป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คือ หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยมุ่งเน้นการดำรงตนให้บริสุทธิ์ทั้งทางกาย วาจา และใจ ควบคู่กับการปฏิบัติกิจของสงฆ์อย่างครบถ้วน พระสงฆ์ต้องรักษาศีลให้บริสุทธิ์ ทำกิจวัตรประจำวัน ศึกษาและปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่บริหารคณะสงฆ์ เผยแผ่พระพุทธศาสนา ปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม และสืบต่อพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

ในมิติทางสังคม พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนประชาชน ได้แก่ การห้ามปรามความชั่ว ส่งเสริมความดี อนุเคราะห์ด้วยเมตตา ให้ความรู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ อธิบายธรรมให้เข้าใจชัดเจน และชี้แนะแนวทางดำเนินชีวิตสู่ความสุขและความเจริญ หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยคือ การพัฒนาตนเองให้ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม และทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคม เพื่อธำรงและสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

พระสงฆ์กับการเมือง

ความเข้าใจที่ว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเป็นผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย บำเพ็ญพรต

ภวานาอยู่แต่ในอารามนั้น ในความเป็นจริง พระสงฆ์มีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคฤหัสถ์อยู่เสมอ เพราะปัจจัยการดำรงชีพของพระขึ้นอยู่กับชาวบ้าน ดังพระบาลีที่ว่า “ปรปฺปิพฺพธา เม ชีวิกา” แปลว่า การเลี้ยงชีพของเรา (พระ) เนื่องด้วยผู้อื่น ด้วยชีวิตที่ยังต้องเกี่ยวข้องกับผู้อื่นที่เป็นชาวบ้านหรือคฤหัสถ์นี้เอง จึงเป็นความจริงที่ต้องยอมรับว่า พระสงฆ์ไม่ได้หนีไปจากสังคมแต่ประการใด ดังนั้น บทบาทหน้าที่ที่สำคัญ คือ การตอบแทนแก่ชาวบ้าน ซึ่งการตอบแทนแก่ชาวบ้านนั้น พระสงฆ์จะทำตอบแทนอย่างไร แค่นั้น ก็จะเหมาะสมพอดีและพองาม ในส่วนของคฤหัสถ์หรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับ “การเมือง” หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำให้บ้านเมืองสงบสุขนั้น พระสงฆ์ได้วางตนดำรงสถานอย่างไรต่อเรื่องดังกล่าว เพราะความหมายหนึ่งที่พระสงฆ์ให้ความสำคัญ คือ การเมือง หมายถึง การจัดการทำให้คนที่อยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก เป็นไปอย่างสันติสุข สงบสุข (พุทธทาสภิกขุ, ม.ป.ป.: 6) เมื่อเป็นเช่นนี้ พระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่โดยตรงเช่นกันที่จะสอนธรรม แสดงธรรม หรือเผยแผ่ธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์สุข สันติสุขแก่ชาวเมือง ปัจจุบันความหมายของคำว่า “การเมือง” ได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือเป็นความหมายในแง่ลบ เป็นเรื่องของอำนาจ กิเลส การแย่งชิง มีเรื่องการเป็นฝ่าย และเป็นเรื่องของผลประโยชน์ จึงทำให้มองภาพพระสงฆ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ได้รับการมองไปในทางลบด้วย หรือการเข้าไปยุ่งเกี่ยวในแง่กิจกรรมทางบ้านเมือง เช่น กรณีเจ้าพระฝางในอดีต และพระสงฆ์บางกลุ่มในสมัยกรุงศรีอยุธยาสมัยใหม่ ๆ ได้มีบทบาทในทางบ้านเมืองโดยตรง จึงทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นานา ในแง่ของพระธรรมวินัย ความเหมาะสม หรือแม้กระทั่งการพยายามอาศัยความเป็นสงฆ์เพื่อประโยชน์ในทางการเมือง เช่น การบวชเพื่อหลบราชภัย การบวชเพื่อแสวงหาช่องโอกาสในการขึ้นสู่อำนาจในทางบ้านเมือง เป็นต้น

พระสงฆ์เป็นบุคคลประเภทหนึ่งซึ่งมีบทบาทและหน้าที่จำเพาะในทางการเมือง บทบาทและหน้าที่ทางการเมืองของพระสงฆ์ที่สำคัญก็ คือ การแนะนำสั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการแสดงหลักการปกครองที่อิงตามขอบธรรมและเป็นธรรม สอนให้นักการเมืองหรือผู้ปกครองเป็นนักการเมืองหรือผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม ดำเนินกิจการการเมืองและปกครองโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ความเหมาะสมหรือความสมควรแก่สมณเพศในการแสดงบทบาทดังกล่าวก็คือ การตั้งอยู่ในธรรมของสงฆ์ กล่าวคือมีความเป็นกลางที่จะแสดงธรรมเพื่อมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ส่วนตัวแก่บุคคลกลุ่มคน หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

กล่าวโดยสรุป คือ แม้พระสงฆ์จะมุ่งปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและดำรงชีวิตในสมณเพศ แต่ในความเป็นจริงพระสงฆ์มิได้แยกขาดจากสังคม เพราะการดำรงชีพต้องอาศัยคฤหัสถ์ จึงมีหน้าที่ตอบแทนสังคมด้วยการสั่งสอนและเผยแผ่ธรรมเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อคำว่า “การเมือง” ในปัจจุบันถูกมองในเชิงอำนาจและผลประโยชน์ การที่พระสงฆ์เข้าไปเกี่ยวข้องจึงก่อให้เกิดข้อถกเถียงเรื่องความเหมาะสม

สาระสำคัญจึงอยู่ที่การวางบทบาทให้สมดุล ระหว่างการถือกุศลสังคัมกับการรักษาพระธรรมวินัย

การแสดงออกทางการเมืองของพระสงฆ์ผิดพระธรรมวินัยหรือไม่

พระวินัยที่เกี่ยวข้องกับการเมืองข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า ไม่ทรงประสงค์จะให้พระภิกษุไปยุ่งเกี่ยวกับศึกสงครามซึ่งเป็นเรื่องของบ้านเมือง หรือผู้ปกครองบ้านเมืองจะทำการต่อสู้ป้องกันดินแดนของตนหรือการขยายเขตพระราชอำนาจออกไปยังดินแดนต่าง ๆ ซึ่งการดังกล่าวต้องมีการรบราฆ่าฟันกันตามปกติวิสัยของการสงคราม แต่ไม่ใช่ปกติวิสัยของสมณะที่จะไปร่วมยินดีกับการดังกล่าวด้วย

ความเกี่ยวข้องทางการเมืองที่เราต้องการศึกษา ไม่ได้มีลักษณะของการไปดูกำลั๋งพล การไปพักอยู่ในกองทัพ หรือการไปดูการซ้อมรบ แต่เรากำลั๋งหมายถึงการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง การออกไปร่วมชุมนุมของพระสงฆ์ การออกไปร่วมชุมนุมกับฆราวาส เพื่อเรียกร้องบางสิ่งบางอย่างจากรัฐ ซึ่งเมื่อตรวจสอบข้อห้ามในพระวินัยก็จะพบว่า ไม่มีข้อห้ามการแสดงออกทางการเมืองในลักษณะดังกล่าวข้างต้น

ในเบื้องต้นก็พอจะสรุปได้ว่า พระวินัยห้ามการไปยุ่งเกี่ยวกับกองทัพ การศึกสงคราม แต่ไม่ได้ห้ามการแสดงออกทางการเมืองในลักษณะอื่น ๆ เช่น การแสดงความคิดเห็น หรือการชุมนุม สิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ห้ามไว้นี้ ก่อนจะปฏิบัติควรพิจารณาโดยใช้หลักพระธรรมวินัยดังนี้

1. วัตถุประสงค์ในการบัญญัติวินัย 10 ประการ ซึ่งมีใจความสำคัญที่เกี่ยวกับประเด็นนี้ คือเพื่อความเรียบร้อยดีงามของคณะสงฆ์ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว (วิ.มหา. 1/20/37.) และในอีกสูตรหนึ่งอธิบายว่า สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ไม่ควรและขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร แต่สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่เข้ากันได้กับสิ่งที่ควรและขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร (5/92/131)

2. หลักมหาปเทศ 4 ซึ่งมีใจความสำคัญที่เกี่ยวข้องว่า การอ้างพุทธพจน์ การอ้างสงฆ์ การอ้างพระเถระจำนวนมาก และการอ้างพระเถระรูปหนึ่งขึ้นว่า คำพูดนี้ได้มาจากแหล่งดังกล่าวก็ไม่ควรยืนยันหรือปฏิเสธทันทีแต่ควรตรวจสอบกับพระธรรมและพระวินัยดูก่อนแล้วจึงเชื่อถือและปฏิบัติตามได้ (ที.ม. 10/113-116/144)

3. หลักตัดสินพระธรรมวินัย 8 ประการ ซึ่งมีใจความว่า ธรรมเหล่าใดเป็นไปเพื่อความคลายกำหนด ความหมดเครื่องผูกมัด ความไม่พอกพูนกิเลส ความมักน้อย ความสันโดษ ความสงัด การประกอบความเพียร และความเลื่องง่าย ธรรมเหล่านั้นเป็นคำสอนของศาสดา (วิ.จุล. 7/523/331)

ฉะนั้นเมื่อได้ศึกษาพิจารณาถึงหลักพระธรรมวินัยแล้วก็ไม่ได้มีข้อระบุไว้ว่าห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แม้ว่าจะมีคำสั่งของมหาเถรสมาคมที่ออกคำสั่งมาก็ตาม แต่เรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ไม่สามารถที่จะหยุดยั้งการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ได้ มิติการเคลื่อนไหวทางสังคม

ของพระสงฆ์ที่ออกมารวมตัวประท้วง องค์การสงฆ์ใช้รูปแบบการห้ามการเคลื่อนไหวแบบใด จึงเป็นเหตุไม่สามารถนำไปสู่รูปธรรมที่ชัดเจน และการเคลื่อนไหวดังกล่าวส่งผลอย่างไรต่อท่าทีของผู้มีอำนาจอย่างไร จึงเป็นที่น่าคิดว่าศาสนาและผู้รับใช้ศาสนาควรมีบทบาทหน้าที่อย่างไร การเมืองเป็นกิจของสงฆ์หรือไม่ ก็ยังมีคำตอบไม่เป็นที่ยุติ เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนและฟังดูมีเหตุผลทั้งสองฝ่าย

พระสงฆ์สามเณรที่ออกมาร่วมชุมนุมทางการเมือง มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ค่อนข้างหนักหน่วง ทั้งจากพระสงฆ์ด้วยกัน ญาติโยมและองค์กรชาวพุทธตงนั้นผู้เขียนขอสรุปไว้เป็น 2 ข้อดังนี้

ด้านกลุ่มแรกได้กล่าวไว้ว่าและได้ให้เหตุผลว่า พระสงฆ์เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า “สมณะ” คือ ผู้สงบ หรือ “บรรพชิต” คือ ผู้เว้นกิจกรรมอันเศร้าหมองมิโทษ พระสงฆ์ไม่ควรจะมายุ่งเกี่ยวกับการเมือง เพราะผิดสมณวิสัย ซึ่งจะนำความเสื่อมเสียมาสู่ตนและพระพุทธศาสนา

ด้านกลุ่มที่สอง ได้กล่าวและให้เหตุผลว่า ธรรมะกับเรื่องการเมืองเป็นเรื่องเดียวกัน พระสงฆ์สามารถยุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมืองได้ การแสดงออกเหล่านี้ก็ยิ่งถูกจัดว่าเป็นพระพุทธศาสนาเพื่อสังคมรูปแบบหนึ่ง ความแตกต่างกันของเหตุผลดังกล่าวจึงสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะศึกษาให้ถ่องแท้ เพื่อทำความเข้าใจให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบันในทางปฏิบัติวัฒนธรรมทางการเมืองทั้งสองกลับมีลักษณะขัดแย้งกัน คนไทยจะมีระดับของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูงกว่าประชาธิปไตย ประกอบกับการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการพ.ศ. 2475 อำนาจการปกครองมักตกอยู่ในอำนาจของทหาร จึงทำให้คนไทยไม่สนใจเรื่องการเมือง ซึ่งเห็นได้จากการใช้สิทธิเลือกตั้ง ทั้งนี้เนื่องมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองในระบอบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอดีตรัฐเข้าไปจัดการปัญหาของคณะสงฆ์ เช่น รัฐเป็นผู้แต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์ ตรวจสอบพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ และจับผู้ปลอมมาบวชให้สึกออกไป เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นปัจจุบันการเมืองเป็นฝ่ายเข้าไปควบคุมบริหารกิจการของคณะสงฆ์ เช่น นายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยตรง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ดูแลกรมการศาสนา เมื่อการเมืองเป็นผู้ควบคุมดูแลกิจการของคณะสงฆ์แล้ว คณะสงฆ์ก็ควรมีสติเลือกนักการเมืองเหล่านั้นด้วยโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป คือ พระวินัยห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับกองทัพและสงครามโดยตรง แต่ไม่ได้ห้ามชัดเจนเรื่องการแสดงความคิดเห็นหรือการชุมนุมทางการเมือง จึงต้องพิจารณาตามหลักพระธรรมวินัยว่า การกระทำนั้นเป็นไปเพื่อความสงบ เรียบร้อย และลดกิเลสหรือไม่ ประเด็นนี้ทำให้เกิดความเห็นสองฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าพระไม่ควรยุ่งการเมืองเพราะผิดสมณวิสัย อีกฝ่ายเห็นว่าธรรมะกับการเมืองเกี่ยวข้องกันได้หากมุ่งประโยชน์สังคม จึงยังเป็นข้อถกเถียงที่ไม่มีข้อยุติชัดเจน

กฎหมายตราสามศักราชห้ามพระสงฆ์อยู่การเมือง

มหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งเรื่องห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. 2538 ไว้ในหนังสือ แลงการณ์คณะสงฆ์ เล่ม 83 ตอนที่ 1 วันที่ 25 มกราคม 2538 ว่า (วัดโมลีโลกยาราม, 2562)

“...ข้อ 4 ห้ามพระภิกษุสามเณรเข้าไปในที่ชุมนุม หรือในบริเวณสภาเทศบาล หรือสภาการเมืองอื่นใด หรือในที่ชุมนุมทางการเมือง ไม่ว่ากรณีใด ๆ

ข้อ 5 ห้ามพระภิกษุสามเณรทำการใด ๆ อันเป็นการสนับสนุนช่วยเหลือโดยตรงหรือโดยอ้อมแก่การหาเสียง เพื่อการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสภาเทศบาลหรือสภาการเมืองอื่นใดแก่บุคคลหรือคณะบุคคลใด ๆ

ข้อ 6 ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมชุมนุมในการเรียกร้องสิทธิของบุคคลหรือคณะบุคคลใด ๆ

ข้อ 7 ห้ามพระภิกษุสามเณรร่วมอภิปรายหรือบรรยายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองซึ่งจัดตั้งขึ้นทั้งในวัดและนอกวัด

ข้อ 8 ให้พระสังฆาธิการตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไป ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองชี้แจงแนะนำผู้อยู่ในปกครองของตนให้ทราบคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ และกวดขันอย่าให้มีการฝ่าฝืนละเมิด

ข้อ 9 พระภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืนละเมิดคำสั่งมหาเถรสมาคมนี้ ให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตน

ถ้าความผิดเกิดขึ้นนอกเขตสังกัด ให้เจ้าคณะเจ้าของเขตที่ความผิดเกิดขึ้นว่ากล่าวตักเตือนแล้วแจ้งให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองใกล้ชิดดำเนินการ

มหาเถรสมาคมได้แสดงเหตุผลของการห้ามพระภิกษุสามเณร ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองไว้ด้วย ท่านชวาติ สุทระ ได้แสดงทัศนะและสรุปไว้ ดังนี้

1. การเมืองเป็นหน้าที่ของฆราวาสผู้มีสิทธิตามกฎหมายโดยเฉพาะ ไม่ใช่หน้าที่ของพระภิกษุสามเณรผู้อยู่นอกเหนือการเมือง จึงไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง แม้ผู้ได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว หากบวชเป็นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ก็ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรทันที

2. การที่พระภิกษุสามเณรเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือช่วยสนับสนุนการเลือกตั้งบุคคลใด ๆ เพื่อเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสภาเทศบาลเป็นต้น ย่อมเป็นการประพฤติดิวิสัยของสมณะ (ผู้สงบ) บรรพชิต (ผู้เว้นกิจกรรมอันเศร้าหมอง) นำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองและหมู่คณะตลอดถึงพระศาสนา เป็นที่ติเตียนของสาธุชนทั้งในและนอกพระศาสนา เพราะสมณะและบรรพชิตสมควรวางตนเป็นกลาง ทำจิตให้กว้างขวาง ด้วยเมตตาทั่วไปแก่ชนทั้งปวงผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยไม่เลือกหน้า

3. ในตำแหน่งที่มีผู้แข่งขันช่วงชิงกันมากคน พระภิกษุสามเณรเข้าช่วยให้ผู้ใดได้ ย่อมเป็นที่พอใจของผู้ นั้น แต่ผู้ที่ไม่ได้อีกเป็นจำนวนมากกับพวกพ้องย่อมไม่พอใจ เสื่อมคลายความเคารพนับถือ

4. ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์และความดำรงอยู่ของพระศาสนา ขึ้นอยู่กับความเคารพนับถือของ ประชาชน พระภิกษุสามเณรจึงควรทำตนให้เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป ไม่ควรทำตนเป็นพวกเป็น ฝ่ายของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งจะทำให้ชนทั้งหลายเห็นว่าไม่ตั้งอยู่ในธรรม เกิดความเบียดเบียนคลายความนับถือและติ เติยน

แต่หากพระสงฆ์ท่านใดไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแล้ว ความมัวหมองของศีลของข้อวัตรปฏิบัติของท่านก็ มักตามมาทันที จะเกิดการแบ่งกลุ่มของประชาชนจะเกิดการชิงดีชิงเด่น แย่งชิงซึ่งกันและกัน ในที่สุดอาจ นำมาซึ่งการทำลายล้างผลาญกันก็อาจเป็นไปได้

ดังนั้น พระสงฆ์เป็นผู้บริสุทธิ์ปราศจากความขัดแย้ง หรือการชิงดีชิงเด่นเหล่านี้ พระท่านจึงต้องอยู่ เหนือการเมือง ไม่ให้ท่านมายุ่งเกี่ยวกับการเมือง พระพุทธเจ้าเองก็ทรงมีความสัมพันธ์กับนักการเมือง แต่ พระองค์ทรงมีฐานะอยู่เหนือการเมือง มีความเป็นกลางทางการเมือง ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะการให้ คำปรึกษาแนะนำเพื่อให้การปกครองสมบูรณ์ยิ่งขึ้น สามารถอำนวยประโยชน์ให้กับประชาชนได้มากขึ้น (พระมหาธรรมวราธิ์ อริยมโม, 2542)

กล่าวโดยสรุป คือ คำสั่งมหาเถรสมาคม พ.ศ. 2538 มีสาระสำคัญคือ ห้ามพระภิกษุสามเณรเข้าไป เกี่ยวข้องกับการเมืองทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการเข้าชุมนุม สนับสนุนการหาเสียง ร่วมเรียกร้อง หรืออภิปราย ทางการเมือง พร้อมกำหนดให้พระสังฆาธิการกำกับดูแลและดำเนินการทางปกครองหากมีการฝ่าฝืน เหตุผล หลัก คือ การเมืองเป็นหน้าที่ของฆราวาส พระสงฆ์ควรวางตนเป็นกลาง ไม่เป็นพวกเป็นฝ่าย เพื่อรักษาความ บริสุทธิ์แห่งสมณเพศ ป้องกันความขัดแย้ง และดำรงศรัทธาของประชาชนต่อพระศาสนา โดยยึดแนวทาง แบบอย่างของ พระพุทธเจ้า ที่ทรงวางพระองค์เหนือความขัดแย้งทางการเมือง

การแสดงออกความคิดเห็นทางการเมืองของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน

เมื่อรัฐตามระบอบประชาธิปไตยไม่ได้เปิดพื้นที่ให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่นำเสนอหลักการบริหารการ ปกครองแก่ชนชั้นการปกครองอย่างทางการ พระสงฆ์ชั้นปัญญาชนจะมีรูปแบบการนำเสนออย่างไร พระสงฆ์ จึงนำเสนอหลักการนี้ผ่านสื่อเวทีต่าง ๆ เช่น การให้สัมภาษณ์วิทยุ โทรทัศน์ การเขียนบทความทางวิชาการ การ เขียนหนังสือ หรือหนังสือพิมพ์ แนวทางเหล่านี้ถือว่าการสื่อสารธรรมะถึงนักการเมืองอย่างไม่เป็นทางการ และ ในหลายสถานการณ์การนำเสนอธรรมะ หรือการชี้แนะแบบไม่เป็นทางการทำให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่าง พระสงฆ์กับนักการเมืองหรือชนชั้นปกครอง จนทำให้นักการเมืองบางท่านตั้งข้อสังเกตค่อนข้างรุนแรงว่า “ถ้าอยากจะเป็นจะเป็นนักการเมืองให้ลงจากธรรมาสถ์มาลงสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ”

(พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส (นิธิบุญยากร), 2562)

เมื่อพระสงฆ์ออกมาประชุมหรือแสดงออกทางการเมือง มักถูกตำหนิว่าพระไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับการเมือง ขณะเดียวกันคณะสงฆ์ไทยกลับเป็นเครื่องมือรับใช้อุดมการณ์รัฐและยุ่งเกี่ยวกับการเมืองมาโดยตลอด การชุมนุมของกลุ่มเยาวชนปลดแอกที่พัฒนาก่อตัวขึ้นเป็น “ราษฎร” ที่รวมเป็นกลุ่มต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันอย่างหลากหลาย ความหลากหลายที่มีพระสงฆ์จำนวนหนึ่งออกมาประชุมร่วมกับราษฎรพร้อมกับข้อเรียกร้อง เช่น การแยกรัฐออกจากศาสนา การหยุดใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ การแก้ไข พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ.2505 เป็นต้น

กล่าวถึงพระสงฆ์เหตุที่ออกไปร่วมชุมนุมว่า เป็นเพราะเห็นรัฐใช้ความรุนแรงกับผู้ชุมนุมและไม่เห็นด้วยกับวิธีข้างต้น ในสังคมของพระการเมืองในแวดวงของพระมีความไม่เป็นธรรมอันเกิดจาก พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ที่มีการแก้ไขในปี 2560 และ 2561 ซึ่งมอบอำนาจให้กับกษัตริย์เป็นผู้แต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราช และพระจำนวนหนึ่งขึ้นมา มีสิทธิปกครองสงฆ์ทั่วประเทศ “มหาเถรทำตามฝั่งรัฐอย่างเดียว ซึ่งไม่โดนอะไรเลย แต่อีกด้านหนึ่งพระที่ออกมาชี้ให้เห็นความไม่เป็นธรรม สันคลอนอำนาจรัฐจะถูกกำจัด พระเป็นเครื่องมือของรัฐเพื่อเพิ่มความชอบธรรมให้กับรัฐ แทนที่พระจะยึดโยงกับประชาชน” ระบบมหาเถรสมาคม และ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ต้องถูกยกเลิก และใช้ระบบสังฆสภาให้คณะสงฆ์ปกครองกันเอง โดยมีคณะวินัยธร สังฆสภา และสังฆนายก ล้อไปกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการแยกรัฐออกจากศาสนาด้วย

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ) (2536) กล่าวว่า การแสดงท่าทีสนับสนุนเพื่อเปิดพื้นที่ให้พระเข้ามาสัมพันธ์กับการเมืองเพื่อนำเสนอหลักการบริหารแก่นักการเมืองว่า “คนที่พูดว่า พระอย่ามายุ่งกับการเมือง แสดงว่ายังไม่เข้าใจการเมืองอย่างถูกต้อง การเมืองเป็นเรื่องของส่วนรวม ทุกคนต้องสนใจและร่วมกันทำ พระไม่ลงไปสมัครเป็นผู้แทนหรือแม้แต่พระจะต้องทำหน้าที่ผู้พิทักษ์ธรรม นำศาสนาไปใส่ไว้ในการเมือง เพื่อให้การเมืองเป็นเรื่องของความบริสุทธิ์ยุติธรรม ถ้าการเมืองขาดหลักทางศาสนาแล้วการเมืองจะเป็นเรื่องของความเลวร้ายอย่างที่สุด”

พระมหาไพรวัลย์ วรวณฺโณ (2563) ได้กล่าวไว้ว่า ประเด็นการแสดงออกทางการเมืองของพระสงฆ์และมติของมหาเถรสมาคม ห้ามพระสงฆ์และเณรยุ่งกิจกรรมการเมือง พระมหาไพรวัลย์มองว่าไม่เป็นธรรม สังคมไทยเน้นการใช้อำนาจมากกว่าการใช้ความเป็นธรรม คือพอมีปัญหาที่คิดแต่วิธีการจะใช้อำนาจ ทั้งคำสั่ง กฎ ไปกดทับคนกลุ่มหนึ่งที่พยายามจะออกมาพูดถึงประเด็นที่เป็นปัญหา ทำให้คนที่ออกมาเรียกร้องไม่สามารถจะใช้สิทธิโดยชอบธรรมของตนเองได้ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่ชอบธรรม ไม่เคยถามความรู้สึกนึกคิดพระที่มีต่อพระราชบัญญัติตัวนี้ ทำให้เห็นกรณีพระโดนจับสึกโดยไม่ได้รับความเป็นธรรม ทำให้เห็นว่ากฎบางข้อมันละเมิดสิทธิของพระ-เณร การที่พระออกมาพื้นที่ชุมนุมไม่ได้หมายความว่าทำอะไรตามอำเภอใจ ถ้าพระสงฆ์ละเมิดธรรมวินัยข้อไหนก็ดำเนินการไป การที่บอกว่าทำผิดควรต้องบอกให้ชัดว่าทำผิดข้อไหน

อย่างไร และอย่าพยายามบอกว่าการออกมาประท้วงเป็นเรื่องสกปรก ไม่อยากให้มองอย่างนั้นควรให้พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งที่มองเห็นความไม่เป็นธรรมของบ้านเมืองออกมาพูดบ้าง เพราะสังคมกับการเมืองมันไปด้วยกัน แล้วทำไมพระสงฆ์ถึงออกมามีบทบาทไม่ได้ การออกมาด้วยท่าทีอย่างไรต่างหากที่ต้องดูจุดนี้ และอยากให้ดูเป็นข้อ ๆ ไป

กล่าวโดยสรุป คือ เนื้อหานี้สะท้อนความขัดแย้งระหว่างแนวคิดที่ว่าพระสงฆ์ต้องวางตนเป็นกลาง ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง กับแนวคิดที่เห็นว่าพระมีหน้าที่ทางศีลธรรมในการตรวจสอบและชี้แนะการเมือง เมื่อไม่มีพื้นที่อย่างเป็นทางการ พระปัญญาชนจึงใช้สื่อและเวทีสาธารณะเสนอหลักธรรมแก่สังคมและนักการเมือง ซึ่งบางครั้งนำไปสู่การเผชิญหน้าและถูกวิจารณ์ว่าฝ่าฝืนบทบาทสมณะ ขณะเดียวกันก็มีข้อวิพากษ์ว่าโครงสร้างคณะสงฆ์ผูกโยงกับรัฐและขาดความเป็นธรรม จึงเกิดข้อเรียกร้องให้ปฏิรูปกฎหมายและแยกรัฐออกจากศาสนา

สรุป

จากการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ไทยกับการเมืองเป็นความสัมพันธ์ที่มีความซับซ้อนและดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์สังคมไทย แม้หลักพระธรรมวินัยจะมุ่งเน้นความสงบ ความสำรวม และการไม่ข้องเกี่ยวกับกิจการที่นำไปสู่ความขัดแย้ง แต่ในความเป็นจริงพระสงฆ์มิได้ดำรงอยู่นอกสังคม หากแต่พึงพาอาศัยคฤหัสถ์และมีหน้าที่ตอบแทนสังคมผ่านการสั่งสอนและเผยแผ่ธรรมเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง

ภายใต้โครงสร้างรัฐสมัยใหม่ คณะสงฆ์ถูกจัดระเบียบและกำกับผ่านกฎหมาย โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งทำให้สถาบันสงฆ์มีสถานะเป็นองค์กรศาสนาที่เชื่อมโยงกับกลไกรัฐอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกันคำสั่งมหาเถรสมาคมได้กำหนดแนวทางห้ามพระยุ่งเกี่ยวกับการเมืองโดยตรงเพื่อรักษาความเป็นกลางของสมณเพศ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติพระสงฆ์บางส่วนยังคงมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ปัญหาสังคม หรือร่วมเคลื่อนไหวกับภาคประชาชน ซึ่งนำไปสู่ข้อถกเถียงเรื่องความเหมาะสมและความชอบธรรม ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ “ความตึงเครียด” ระหว่างพันธกิจหลักตามพระธรรมวินัยกับความคาดหวังทางสังคมในฐานะผู้นำทางศีลธรรม หากพระสงฆ์เข้าไปมีบทบาททางการเมืองโดยสูญเสียความเป็นกลางย่อมกระทบต่อศรัทธาของสาธุชน แต่หากวางตนแยกขาดจากปัญหาความไม่เป็นธรรมโดยสิ้นเชิง ก็อาจถูกตั้งคำถามต่อบทบาททางจริยธรรมเช่นกัน

ดังนั้น การทำความเข้าใจพระสงฆ์ไทยกับการเมืองควรพิจารณาอย่างรอบด้าน ทั้งในเชิงพระธรรมวินัย โครงสร้างอำนาจรัฐ และบริบทประชาธิปไตยร่วมสมัย โดยมุ่งหาจุดสมดุลที่ทำให้พระสงฆ์สามารถธำรงความ

บริสุทธิ์แห่งสมณเพศ ควบคู่กับการทำหน้าที่เสนอหลักคุณธรรมและความยุติธรรมต่อสังคมได้อย่างเหมาะสม และยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

พระมหาธรรมรัต อริยมโม. (2542). พระสงฆ์กับการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2557). พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยากกร). (2562). พระสงฆ์กับบทบาททางการเมืองในสังคมประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราชธรรมนิเทศ (พยอม กลฺยาโณ). (2536). ศาสนากับการเมือง. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พุทธศาสนา. พุทธศาสนิกชน. (ม.ป.ป.). ธรรมกับการเมือง. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

มหาเถรสมาคม. (2538). คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. 2538. กรุงเทพมหานคร: มหาเถรสมาคม.

วัดโมลีโลกยาราม. (2562). คำสั่งมหาเถรสมาคมว่าด้วยการห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง. สืบค้นจากเว็บไซต์วัดโมลีโลกยาราม.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระวินัยปิฎก. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). ทีฆนิกาย มหาวรรค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.